

## FRÁSÖGN

af fundum Evrópuráðsþingsins í Strassborg 22.–26. janúar 2024.

Af hálfu Alþingis tóku þátt í fundinum Bjarni Jónsson, formaður, og Birgir Þórarinnsson, auk Auðar Örlygsdóttur, sérfræðings í alþjóðamálum. Á dagskrá bar einna hæst umræðu um kjörbréf landsdeildar Aserbaísjans, um hryðjuverkaárás Hamas í Ísrael, um hernaðaraðgerðir Ísraels á Gaza, og um stöðu úkraínskra barna. Þá fór fram kosning mannréttindafulltrúa Evrópuráðsins og forseta Evrópuráðsþingsins.

Við upphaf þingfundar voru gerðar athugasemdir við kjörbréf landsdeildar Aserbaísjans á efnislegum grundvelli (e. *substantive grounds*) með vísun til skorts á samstarfsvilja og til lítillar virðingar fyrir lýðræði, mannréttindum og réttarríkinu af hálfu aserskra stjórnvalda. Einnig var vísað til aðkomu stjórnvalda að atburðum í Nagorno-Karabakh í september 2023 sem leiddu til flótta 100.000 íbúa svæðisins af armenskum uppruna. Eins var vísað til þess að stjórnvöld í Aserbaísjan veittu sendinefnd Evrópuráðsþingsins ekki kost á að sinna kosningaeftirliti í forsetakosningum þar í landi 7. febrúar 2024. Þá var staða pólitískra fanga í landinu harðlega gagnrýnd. Í kjölfar umfjöllunar málsins í eftirlitsnefnd og reglunefnd þingsins varð það niðurstaða þingfundar að samþykkja ekki kjörbréf landsdeildar Aserbaísjans. Bjarni Jónsson talaði fyrir hönd flokkahóps frjálslyndra (e. *ALDE*) þar sem hann lagði áherslu á trúverðugleika og sagði að Evrópuráðsþingið þyrfti að velja á milli þess að verja trúverðugleika sinn eða glata honum með því að styðja við ríkisstjórn sem starfaði ekki eftir gildum Evrópuráðsins. Hann sagði þessa ákvörðun hluta af samtalinu en ekki merki um rof í samskiptum. Mikilvægt væri að senda skýr skilaboð og það væri ekki síður gert með velferð asersku þjóðarinnar í huga. Stjórnvöld í Aserbaísjan þyrftu að sýna fram á að þau væru tilbúin til að starfa eftir sameiginlegum gildum og að þau bæru virðingu fyrir lýðræði, mannréttindum og réttarríkinu. Niðurstaðan felur í sér að Aserbaísjan getur ekki sent þingmenn til þátttöku á Evrópuráðsþinginu til loka ársins 2024 nema stjórnvöld í landinu sýni fram á aukinn samstarfsvilja og breytingar í þágu lýðræðis og mannréttinda. Ákvörðunin hefur ekki áhrif á aðild Aserbaísjans að Evrópuráðinu.

Michael O'Flaherty, fyrrverandi framkvæmdastjóri Evrópustofnunar grundvallar-mannréttinda, var kjörinn mannréttindafulltrúi Evrópuráðsins til næstu sex ára og tekur hann við stöðunni 1. apríl af Dunju Mijatović frá Bosníu og Hersegóvínu. Önnur í framboði voru Meglena Kúneva frá Búlgaríu og Manfred Nowak frá Austurríki. Kjósa þurfti í tveimur umferðum og hlaut O'Flaherty 104 atkvæði gegn 70 atkvæðum Kúnevu og 37 atkvæðum Nowaks.

Sérstök umræða um stöðu úkraínskra barna fór fram með rafrænni þátttöku Ólenu Selensku, forsetafrú Úkraínu, sem felld var undir dagskrárlið um knýjandi málsmeðferð (e. *urgent procedure*). Selenska sagði frá úkraínskum dreng sem numinn var á brott á unglingsaldri og var kvaddur í rússneska herinn um leið og hann varð 18 ára. Þvinga átti drenginn til að ganga í herlið árársaðilans en honum tókst að flýja og var loks bjargað. Selenska sagði að þau börn sem hefðu verið frelsuð og flutt heim færðu fólki von. Börnin væru ekki tölur á blaði, þau væru framtíð Úkraínu. Birgir Þórarinnsson talaði fyrir hönd flokkahóps evrópskra þjóðarflokka (e. *EPP*) og lagði áherslu á að rússnesk stjórnvöld hefðu rænt úkraínsk börn vonum sínum og draumum, numið þau með kerfisbundnum hætti á brott frá fjölskyldu og heimili og svipt þau sjálfsmynd sinni. Hann sagði að brottám úkraínskra barna fæli í sér þjóðarmorð og kallaði eftir aukinni aðkomu alþjóðastofnana og samstarfi þvert á stjórnvöld í Úkraínu og Rússlandi. Í því samhengi nefndi hann umræðu á vettvangi Evrópuráðsþingsins um bætt alþjóðlegt lagaumhverfi á þessu sviði með áherslu á framsalssamninga og umræðu um að komið yrði á fót sameiginlegri skrifstofu til að auka skilvirkni og auðvelda samskipti aðila og ríkja. Bjarni tók einnig til máls undir þessum dagskrárlið og óskaði jafnframt eftir skilvirkum aðgerðum til að tryggja brottnumdum úkraínskum börnum örugga leið aftur til síns heima. Hann sagði að mikilvægt væri að hlúa að velferð úkraínskra barna og að tryggja þeim aðgengi að heilbrigðisþjónustu og menntun hvar sem þau væru niður komin.

Þá fór hann fram á aukið samstarf í þessum málum milli stjórnsvalda, alþjóðastofnana, frjálsra félagasamtaka og annarra hagaðila.

Formenn landsdeilda Ísraels og Palestínu tóku þátt í umræðum um hryðjuverkaárásir Hamas í Ísrael og viðbrögð stjórnsvalda við þeim. Ísrael er áheyrnarfulltrúi á Evrópuráðsþinginu og Palestína er samstarfsaðili þess á sviði lýðræðis. Þingið samþykkti ályktun þar sem hrottaleg árás Hamas 7. október 2023 var fordæmd harðlega. Í ályktuninni lýstu þingmenn stuðningi sínum við Ísrael sem hefði rétt á að verja sig í kjölfar grimmilegustu hryðjuverkaárása sem ríkið hefði þolað. Þingmenn hörmuðu einnig gríðarlegt mannfall meðal almennra borgara á Gaza og lögðu áherslu á að aðgerðir Ísraelshers hefðu leitt til dauða og flótta þúsunda Palestínumanna og falið í sér eyðileggingu á mikilvægum innviðum og borgarmannvirkjum á Gaza. Í ályktuninni var krafist varanlegs vopnahlés á svæðinu og þess að komið yrði á virkum friðarviðræðum sem miðuðust við tveggja ríkja lausn.

Birgir Þórarinsson tók til máls fyrir hönd menningarmálanefndar sem annar varaformaður hennar í sameiginlegri umræðu um frjálsa fjölmiðlun og skipulagðar málssóknir gegn þátttöku í opinberri umræðu. Birgir fagnaði þeim mikilvægu skrefum sem þingið hefði stigið til að standa vörð um fjölmiðlafrelsi. Hann sagði að skýrslurnar báðar sem lögju til grundvallar umræðunni fælu í sér ákall um aukna árvekni varðandi öryggi fjölmiðlafólks og að þingmenn sem einstaklingar og fulltrúar þjóðar sinnar ættu að taka virkan þátt í baráttunni fyrir auknu öryggi. Hann minnti á að á árinu færu fram afar mikilvægar kosningar, ekki einungis til Evrópuþingsins heldur einnig í aðildarríkjum Evrópuráðsins. Frjáls og óháð fjölmiðlun væri forsenda lýðræðis og ábyrgð fjölmiðla mikil við að miðla áreiðanlegum upplýsingum á tímum stríðsátaka í Evrópu. Evrópuráðsþingið og þingmenn þyrftu að gera sitt til að tryggja öryggi og frelsi fjölmiðla og fjölmiðlafólks. Í húfi væri þróun lýðræðis í Evrópu.

Svjatlana Tsíkanóskaja, leiðtogi lýðræðisafla í Belarús, tók þátt í umræðu um framtíð lýðræðis í Belarús þar sem þingmenn Evrópuráðsþingsins kynntu tillögur að leiðum til aukins lýðræðis í ríkinu. Meðal tillagna var að skipa sérstakan framsögumann í málefnum lýðræðis í Belarús og eins að setja á fót fulltrúanefnd lýðræðisafla frá Belarús sem gæti átt aðkomu að starfsemi Evrópuráðsþingsins. Þingmenn lýstu áhyggjum sínum af sífellt versnandi stöðu mannréttinda, lýðræðis og réttarríkisins í Belarús undir forystu Alexanders Lúkasjenka og töldu að kúgun núverandi einræðisafla í ríkinu væri svo alvarleg, útbreidd og kerfisbundin að jaðraði við glæp gegn mannkyni. Þingmenn hvöttu til áframhaldandi aðgreiningar á stjórn Lúkasjenka og lýðræðisöflum í Belarús og ítrekuðu mikilvægi þess að stefna að aðild sjálfstæðs, fullvalda og lýðræðislegs Belarúss að Evrópuáðinu. Í ræðu sinni sagði Tsíkanóskaja að stríðsherrar og einræðisherrar gætu fangelsað fólk, eyðilagt borgir, kúgað borgarana og beitt hræðsluáróðri en að þeim myndi aldrei takast að kæfa frelsisanda Belarúsa og úkraínsku þjóðarinnar. Hún sagði að örlög Belarúss og Úkraínu væru samofin og að án sigurs í Úkraínu yrði Belarús ekki frjálst. Án frjáls Belarúss væri ekki hægt að sjá fyrir sér varanlegan frið í Evrópu.

Á fyrsta degi þingsins var Theodoros Rousopoulos, meðlimur í flokkahópi evrópskra þjóðarflokka (e. *EPP*), kjörinn forseti þingsins. Rousopoulos er fyrsti Grikkinn sem kjörinn er forseti Evrópuráðsþingsins. Hann tekur við af Tiny Kox, öldungadeildarþingmanni frá Hollandi og meðlimi í flokkahópi sameinaðra evrópskra vinstrimanna (e. *UEL*). Rousopoulos var einn í framboði og einróma kjörinn forseti þingsins. Nikos Christodoulides, forseti Kypurs, Jakov Milatović, forseti Svartfjallalands, og Daniel Risch, forsætisráðherra Liechtensteins, ávörpuðu þingið og áttu samtál við þingmenn. Dominique Hasler, utanríkis-, mennta- og íþróttamálaráðherra Liechtensteins, kynnti skýrslu ráðherranefndar Evrópuráðsins. Venju samkvæmt ávarpaði Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, þingfund og sat fyrir svörum. Mathias Cormann, framkvæmdastjóri OECD, ávarpaði einnig þingið í umræðu um hlutverk stofnunarinnar við að draga úr neikvæðum áhrifum hnattvæðingar á tímum átaka og erfiðleika. Þá fóru fram umræður um forvirkar aðgerðir til að koma í veg fyrir misnotkun á börnum innan stofnana í Evrópu. Sömuleiðis var fjallað um áhrif umræðu um flóttafólk og innflytjendur í

kosningabaráttu. Bjarni Jónsson var kjörinn varaformaður flokkahóps frjálslyndra (e. *ALDE*) og Birgir Þórarinsson var kjörinn varaformaður flokkahóps sameinaðra þjóðarflokka (e. *EPP*).

Samhliða þingfundum fundaði Íslandsdeild með Ragnhildi Arnljótsdóttur, fastafulltrúa Íslands gagnvart Evrópuráðinu. Bjarni Jónsson sat fund formanna landsdeilda Norðurlanda og Eystrasaltsríkja (NB8) og tók þátt í sameiginlegum fundi með ráðherranefndinni þar sem framboð til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins voru kynnt. Frambjóðendur eru Didier Reynders frá Belgíu, Alain Berset frá Sviss og Indrek Saar frá Eistlandi. Birgir Þórarinsson sat fund forsætisnefndar Evrópuráðsþingsins og stýrði þremur nefndarfundum en hann var kjörinn annar varaformaður nefndar um menningar- og menntamál, fjölmiðla og vísindi á fundi nefndarinnar í Strassborg. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu [pace.coe.int](http://pace.coe.int).